

'Delinquent' of slachtoffer van sociale controle?

Een analyse van de relaties tussen de aanklager en de kinderen die voor de kinderrechter van Veurne verschenen tussen 1912 en 1921.

Katlijn Vanhee

Inleiding en probleemstelling

Enkele jaren na de eerste wereldoorlog moest een jongeman van zestien jaar oud zich in Veurne verantwoorden voor de kinderrechter. Hij was aangeklaagd door burens die onder hetzelfde dak woonden. De twee jaar oude peuter van de burens had zand in de keuken gegooid, waarop de moeder van de beklagde dat zand had teruggeworpen. De buurvrouw kon dat niet over haar kant laten gaan en de zaak liep volledig uit de hand. Er vlogen emmers water over en weer en het kwam tot een handgemeen. De jongen was volgens de ene partij tussenbeide gekomen om te sussen, maar in het relaas van de aanklagers had hij de buurvrouw met een stok geslagen. De dokter die haar onderzocht was formeel: de vrouw had kneuzingen opgelopen, waardoor ze drie dagen werkonbekwaam was. Enkele maanden later moest de jongen verschijnen voor de kinderrechter. Hoewel het om een ordinaire burenruzie ging, was het conflict uitgedraaid op een rechtszaak. (1)

Het aanklagen van jongeren bij gerechtelijke instanties was en is echter méér dan een reactie op een overtreding van een rechtsregel. Eerst en vooral past een dergelijke beslissing in een specifiek tijds kader, waarin de heersende waarden en normen bepalen wat als 'delinquent' bestempeld wordt. Dat is het verhaal van de regelgeving, hoe die tot stand komt en in welke mate ze in de maatschappij opgevolgd wordt. Anderzijds ligt de reactie op afwijkend gedrag ook ingebed in de sociale verhoudingen tussen de dader, het slachtoffer en hun omgeving. In het aangehaalde voorbeeld hadden de partijen het conflict evengoed in der minne kunnen regelen, maar blijkbaar was het water daarvoor te diep.

Het eerste aspect heeft in de historiografie al uitgebreide aandacht gekregen. Het is het verhaal van het beschavingsoffensief van de burgerij en de Kerk, die de groeiende groep arbeiders in de pas probeerden te laten lopen. (2) De strafwetgeving voor kinderen vormde een

(1) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne*, dossier nr. 335, 1921.

(2) DEPAEPE (M.), *De pedagogisering achterna. Aanzet tot een genealogie van de pedagogische mentaliteit in de voorbije 250 jaar*, Leuven, Acco, 2002, 288p.; ARIES (P.H.), *De ontdekking van het kind: sociale geschiedenis van school en gezin*, Amsterdam, Bakker, 1987, 415p.; LIS (C.), SOLY (H.), *Op vrije voeten? Sociale politiek in West-Europa*, Leuven, Kritak, 1985, 240p.; VAN ISACKER (K.), *Mijn land in de kering, 1830-1980*, Antwerpen, De Nederlandsche boekhandel, 1978, 2 volumes.

onderdeel van deze 'missie'. (3) Het was maar een van de vele kanalen waarlangs de maatschappelijke toplagen het gemeen de burgerlijke waarden wilden opleggen. (4)

Hier zal vooral ingegaan worden op de tweede dimensie, die pas vrij recent in het blikveld van historici is gekomen. Enkele onderzoekers, zoals Peter King, Clive Emsley, Catharina Lis en Hugo Soly, hebben i.v.m. deze invalshoek pionierswerk verricht, vooral op het vlak van het proces van het aandragen van criminaliteit. (5)

Ondertussen kunnen we uit de actuele stand van zaken van het onderzoek een aantal krachtlijnen afleiden. Als er aangeklaagd werd, gebeurde dat in de meerderheid van de gevallen door benadeelden en niet door wetsdienaars. Bovendien hadden kinderen wier ouders stevig geïntegreerd waren in de gemeenschap meer kans om aan het gerecht te ontsnappen omdat alles in der minne geregeld kon worden. Wie goede relaties onderhield binnen zijn leefwereld kon namelijk vaak op respijt rekenen vanwege de benadeelde. De rechtsvervolging nam toe naarmate de dader, met de woorden van Pierre Bourdieu, minder sociaal kapitaal kon verzamelen. Door hun relaties met andere individuen konden mensen immers onderlinge banden creëren. Daardoor ontstonden sociale netwerken die gebaseerd waren op onderlinge bijstand en vertrouwen. Wie veel van dergelijke vriendschapsbanden had weten te smeden en te onderhouden, had veel sociaal kapitaal opgebouwd, zeg maar een sociale spaarpot vergaard. (6)

De onderzoekers konden vaststellen dat personen die in de negentiende eeuw voor de rechtbank werden gedaagd, vaak een aantal gemeenschappelijke kenmerken bezaten. Ze beschikten over weinig sociaal kapitaal, ze kenden geen geregeld huishouden of ze woonden niet lang binnen eenzelfde gemeenschap. Hiermee werd aangetoond dat het niet in eerste instantie de (mis)daad zelf was die bepaalde of er al dan niet juridisch werd opgetreden, maar wel de plaats van de daders (en hun familie) binnen een sociaal relatiepatroon. (7)

In dit artikel worden deze conclusies getoetst aan de situatie in het gerechtelijk arrondissement Veurne voor de periode 1912 tot 1921. Het historisch onderzoek is immers grotendeels gevoerd op basis van bronnen uit een stedelijke omgeving. Over de periode in kwestie is er nog maar weinig informatie beschikbaar. Eerst zullen we nagaan welke types van delicten aangeklaagd werden en of er geografische verschillen waar te nemen zijn binnen het arrondissement. Daarna onderzoeken we de gegevens over de aanklager en zijn relatie met de aangeklaagde. Tot slot kijken we naar de beklagde en zijn verhouding met de omgeving. Dat laatste zal vooral gebeuren aan de hand van een onderzoek naar het sociale kapitaal van de beklagde.

(3) BRIBOSIA (P.): *Enfants de juge et juge d'enfants*, Namen, Les éditions du Soleil Levant, 1964, 162p.; CHRISTIAENS (J.), *De geboorte van de jeugd-delinquent*, Brussel, VUB-press, 1999, 430p.; WEBER (D.) *Homo Criminalis. Belgische parlementsliden over misdaad en strafrecht, 1830-1940*, Brussel, VUB-press, 1996, 190 p.; DEPREUW (W.), Landloperij, bedelarij en thuisloosheid; een sociaal-historische analyse van repressie, bijstand en instellingen, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1988, 2 vol., 629p.; DELEU (P.), *De minderjarige delinquent tussen straf en heropvoeding. Een dossieranalyse met betrekking tot de uitvoering van de Wet op de Kinderbescherming ('12) tijdens de periode 1912-1940*, Leuven, KULeuven (Onuitgegeven licentiaatsverhandeling Historische Pedagogie), 1999, XII+233p.

(4) ART (J.), Clerus en volksreligie in Vlaanderen sinds de nieuwste tijd 'Ne peius adveniat', in: ROOJ- AKKERS (G.), *Religieuze volkscultuur: de spanning tussen de voorgeschreven orde en de geleefde praktijk*, Nijmegen, SUN, 1986, 173p.; DAVIES (A.), *Leisure, gender and poverty; working-class culture in Salford and Manchester 1900-1939*, Buckingham, Open University Press, 1995, XI+210p.; DENECKERE (G.), Kinderen van de straat. Het 'bandeloze' kind als abnormaliteit in het negentiende-eeuwse Gent, in: LIS (C.), SOLY (H.), *Tussen dader en slachtoffer, Jongeren en criminaliteit in historisch perspectief*, 2001, Brussel, VUB-press, Brussel, pp.299-335; DENECKERE (G.), *Sire, Het volk mort. Sociaal protest in België (1831-1918)*, Antwerpen, Hadewijch, 1997, 415p.; DE WITTE (P.), *Hoe de werklieden vroeger leefden (1848-1918)*, Leuven, Kritak, 1986, 310p.;

In een eerste deel zullen we een kort overzicht geven van de bevingingen uit het historisch onderzoek over het aanklagen van delinquenten, om daarna over te gaan tot het eigenlijke onderzoek. We geven enige toelichting bij de archiefbronnen waarop gesteund werd, gevolgd door een korte schets van de situatie in het gerechtelijk arrondissement Veurne in het begin van de twintigste eeuw. Ten slotte stellen we de concrete resultaten van het onderzoek voor.

Tolerantiedrempel van delinquent gedrag en het belang van een goed uitgebouwd sociaal netwerk.

De beeldvorming in de negentiende-eeuwse uiteenzetting van juridische, medische, filantropische en politieke elites met betrekking tot het crimineel gedrag van de lagere sociale klassen is in het historisch onderzoek al uitgebreid aan bod gekomen. Er is echter op historisch vlak veel minder geweten over de manier waarop brede bevolkingslagen 'afwijkend' of 'ontoelaatbaar' gedrag zagen.

Vooraf delicten die door wetenschappers als 'social crime' omschreven worden, zoals het stelen van een brood, van groenten, kleine vee-dieren en brandstoffen, konden rekenen op grotere tolerantie vanwege de omgeving. ⁽⁸⁾ Dergelijke sociale criminaliteit was vaak gerechtvaardigd door de wantoestanden waarin de mensen leefden. ⁽⁹⁾ Het was een noodoplossing, een bewuste overlevingsstrategie. ⁽¹⁰⁾ In Engelse mijngemeenschappen werd zelfs door de eigenaars van de mijnen oogluikend toegelaten dat kinderen kolen gingen rapen op het terrein van de mijnen. Ze werden zelfs veeleer gestraft omdat ze te laat en bestoft in de les toekwamen dan om hun diefstal. ⁽¹¹⁾ Ook het gokken, dat door de overheid als verderfelijk werd afgedaan en strafbaar werd gesteld in het begin van de twintigste eeuw, zat ingebakken in vele lokale levensgewoonten. Gokkers konden dan ook op bescherming rekenen van vele omwonenden en werden gewaarschuwd wanneer er politie in de buurt was. ⁽¹²⁾

Zoals uit de voorbeelden kan worden afgeleid, speelde niet alleen de perceptie van 'delinquent gedrag' een belangrijke rol bij het al dan niet rapporteren ervan bij gerechtelijke instanties, maar evenzeer de aard van de sociale banden binnen de lokale gemeenschap.

Historici hebben daarnaast vastgesteld dat de ernst van het delict maar zelden de basismotivatie was om een conflict al dan niet informeel op te lossen. Ze zijn het erover eens dat de informele banden en de sociale relaties van zowel dader, slachtoffer als lokale omgeving binnen een gemeenschap een veel grotere, zometer de grootste impact hadden op de beslissing. ⁽¹³⁾

HUMPHRIES (S.), *Hooligans or rebels? An oral history of working-class childhood and youth 1889-1939*, Basil Blackwell, Oxford Cambridge, 1995, 279 p.; SOHN (A.M.), *Chrysalides. Femmes dans la vie privée (XIXe - XXe siècle)*, Paris, Publications de la Sorbonne, 1996, 2 vol.

(5) KING (P.), *Crime, Justice, and Discretion in England 1740-1820*, Oxford, Oxford University Press, 2000, 383 p.; EMSLEY (C.), *Crime and society in England, 1750-1900*, New York, Longman, 1994, 257 p.; JONES (D.), *Crime, protest, community and police in nineteenth-century Britain*, London, Routledge, 1982, 247 p.; TAYLOR (D.), *Crime, policing and punishment in England, 1750-1914*, Basingstoke, Macmillan Press, 1998, IX+210 p.; SLEEBE (V.), *In termen van fatsoen. Sociale controle in het Groningse kleigebied 1770-1914*, Doctoraatsverhandeling, Rijksuniversiteit Groningen, 1994, XI+535p.; HUMPHRIES (S.), *op.cit.*; LIS (C.), SOLY (H.), *Tussen dader en slachtoffer...*

(6) PUTNAM (R.), *Bowling Alone: the collapse and revival of American Community*, New York, Simon and Schuster, 2000, p. 19.

(7) LIS (C.), SOLY (H.), *Jeugd, criminaliteit en sociale netwerken: veertiende tot twintigste eeuw*, in: LIS (C.), SOLY (H.), *Tussen dader en slachtoffer...*, pp. 15 - 25.

(8) EMSLEY (C.), *op.cit.*, p. 68.

(9) HUMPHRIES (S.), *op.cit.*, p. 151.

(10) CHRISTIAENS (J.), *op.cit.*, p. 77.

(11) HUMPHRIES (S.), *op. cit.*, p. 157

(12) DAVIES (A.), *op.cit.*, p. 145.

(13) LIS (C.), SOLY (H.), *Jeugd, criminaliteit en sociale netwerken...*, p. 21.

Catharina Lis en Hugo Soly besloten dat “ouders die in een lokale gemeenschap geïntegreerd waren, alles in het werk stelden om hun ‘ontspoorde kinderen’ informeel te laten corrigeren, omdat strafvordering meestal werd geassocieerd met oneer.”⁽¹⁴⁾ Uit het onderzoek van Margot De Koster over onhandelbare dochters is ook gebleken dat ouders hun ‘zedeloze’ dochters, niettegenstaande ze de naam van de familie te schande maakten, toch nog op alle mogelijke ‘informele’ manieren tot inkeer trachtten te brengen. Vaak hadden familieleden, burens of kennissen het gedrag gesignaleerd. De Koster heeft dan ook geconcludeerd dat goede relaties met familie en de sociale omgeving noodzakelijk waren om de tegenslagen te boven te komen en geen blijvende schade aan de reputatie van de familie aan te brengen.⁽¹⁵⁾

Het belang van de publieke opinie bij het nemen van een beslissing om het kind al dan niet aan te klagen, mag dan ook niet onderschat worden. In theorie was het slachtoffer vrij in het nemen van zijn beslissing om aan een bepaald delict al dan niet een gerechtelijk vervolg te geven. Toch hebben verschillende historici opgemerkt dat ze in hun handelen géén absolute vrijheid genoten. “*Victims were subjected to a wide variety of pressures from other groups or individuals. [...] The victim’s family and friends, the accused, his family, and supporters, local community leaders and inhabitants, and the crowd present at the time of the crime. Some victims made wide consultations before making their decision.*”⁽¹⁶⁾

David Jones heeft vastgesteld dat jongeren in het algemeen op meer vergiffenis en sympathie konden rekenen. De politie werd in ieder geval minder opgeroepen.⁽¹⁷⁾

Waarom men toch de officiële instanties inschakelde

Catharina Lis en Hugo Soly hebben een aantal kernelementen samengebracht die een cruciale rol speelden in de beslissing van slachtoffers of buurtbewoners om delinquente jongeren toch te rapporteren.

Eerst en vooral beschikten ze over weinig of geen sociaal kapitaal. Dit gold ondermeer voor mensen die in hun buurt geen goede reputatie wisten op te bouwen. Slechte relaties, ruzies tussen families en oude vetes in het dorp konden nare gevolgen hebben wanneer één van beide partijen iets mispeuterde. Ook de evaluatie van het karakter en vroeger gedrag van de aangeklaagde speelde een rol. Soms was de relatie tussen beide partijen al voor het conflict verzuurd. In dat geval wou de aanklager dat de beschuldigde streng gestraft werd of eenvoudigweg verwijderd werd uit de gemeenschap.⁽¹⁸⁾

(14) Ibid., p.15.

(15) DE KOSTER (M.), Ongepast gedrag van jonge vrouwen en (generatie)conflicten. Ouderlijke klachten van onhandelbare dochters bij de kinderrechtter van Antwerpen in 1912-1913 en 1924-1925, in: GOTOVITCH (J.), *Bijdragen tot de eigentijdse geschiedenis, jeugd en maatschappij*, Brussel, 2001, 8, p.112.

(16) KING (P.), *op. cit.*, p.28.

(17) JONES (D.), *op.cit.*, p.92 en p. 97.

(18) KING (P.), *op. cit.*, pp.33-34.

Verder heeft Norbert Elias in zijn onderzoek over 'outsiders' ontdekt dat inwoners binnen een hechte gemeenschap bijzonder intolerant stonden tegenover nieuwkomers. Deze hadden geen vertrouwensrelatie met de buurt en beschikten ook niet over gemeenschappelijke waarden en normen, waardoor ze bij een misstap veel sneller door de buurt werden uitgestoten en de politie over de vloer kregen. ⁽¹⁹⁾

Een tweede factor was de thuissituatie van de aangeklaagde kinderen. De meesten kenden geen geregeld huisgezin. Ten derde bezetten ze vaak op zeer uitgesproken wijze de publieke ruimte. Landlopers, bedelaars, maar ook seizoenarbeiders of mensen met een rondreizend beroep behoorden tot deze groep. David Jones is tot dezelfde conclusie gekomen: "*When a crime of theft, trespass or damage to property occurred in country parishes, non-residents were the natural target for the authorities.*" ⁽²⁰⁾

Het onderzoek naar het sociaal kapitaal van de 'delinquent' zal dan ook tot de kern van dit onderzoek behoren. De aard van de sociale relaties tussen de dader, de aanklager en de lokale gemeenschap zullen grondig bestudeerd worden. Heeft het ontbreken van die 'vertrouwelijke' en 'vriendschappelijke' band tussen de beklagde en de aanklager ervoor gezorgd dat de jeugdige 'delinquent' werd aangeklaagd bij gerechtelijke instanties? Om op deze vraag een antwoord te kunnen formuleren was een onderzoek naar de sociale levensomstandigheden van het gezin en zijn gangbare waarden en normen onontbeerlijk.

Het rijke archief van de kinderrechtbank van Veurne

Aan de hand van de archiefdossiers van de kinderrechtbank van Veurne kon een antwoord gevonden worden op deze vragen. ⁽²¹⁾ De kinderrechtbank, een instituut dat met de wet op de kindbescherming van 15 mei 1912 werd opgericht, stelde voor elk kind dat voor hem moest verschijnen een eigen dossier op. Deze 'rechtsplegings-' en 'persoonsdossiers' bevatten een schat aan informatie. Alle documenten, van het begin tot het einde van de procedure, werden erin bewaard.

De processen-verbaal van de lokale politie en de verhoren van de verschillende partijen in de rechtszaal waren voor het onderzoek naar de sociale relaties bijzonder interessant. De getuigenissen van zowel de dader, de aanklager als de lokale buurtbewoners lieten heel vaak de specifieke gevoeligheden binnen de relaties van de beklagde en zijn omgeving aan de oppervlakte komen. Ook de eventuele briefwisseling van de ouders, familieleden, burens en kennissen met de kinderrechtbank of de beklagde waren vaak rijke getuigenissen.

De afgevaardigde van de kindbescherming, die de kinderrechtbank tijdens de procedure hielp bij het verzamelen van de gegevens, onder-

(19) ELIAS (N.), *De gevestigden en de buitenstaanders. Een studie van de spanningen en machtsverhoudingen tussen twee arbeidersbuurten*, Utrecht, Het Spectrum, 1976, passim. Zie ook JONES (D.), *op.cit.*, p. 179.

(20) JONES (D.), *op.cit.*, p. 196

(21) De archieven van de verschillende kinderrechtbanken in Vlaanderen werden in 2000 en 2001 overgebracht naar het Rijksarchief van Beveren-Waas en zijn enkel voor wetenschappelijk onderzoek raadpleegbaar mits voorafgaande toestemming van de bevoegde instanties.

zocht de sociale en morele thuissituatie van elk beklaagd kind. Aan de hand van het 'Onderzoek aangaande het kind en zijn omgeving' probeerde men te peilen naar het beroep van de ouders, de geldelijke situatie, de huiselijke 'hygiëne', de zedelijkheid en moraliteit van het huisgezin. Het 'Extrait du Casier judiciaire', ook door de afgevaardigde opgesteld, bood een overzicht van de eventuele gevangenisstraffen van de ouders.

Voor het onderzoek werd specifiek gekozen voor de archieven van de kinderrechtbank van Veurne. Het betrof een erg volledig en goed bewaard archief dat tegelijk kleinschalig was en daardoor ook beter beheerd kon worden. Het onderzoek spitste zich toe op drie periodes van telkens twee jaar. Het was een vergelijkende studie van een periode vóór de oorlog (1912-1913), een periode tijdens de oorlog (1916-1917) en een periode na de oorlog (1920-1921). Het ging jaarlijks over ongeveer dertig tot vijftig dossiers; alles samen werden 214 dossiers bestudeerd.

Veurne aan het begin van de twintigste eeuw

Het gerechtelijk arrondissement Veurne ligt in de Westhoek en was aan het einde van de negentiende eeuw één van de dunst bevolkte gebieden van West-Vlaanderen. Toch mogen we niet alle gemeenten over dezelfde kam scheren. Er bestond een groot verschil tussen de kustdorpen zoals Veurne, De Panne, Nieuwpoort of Middelkerke en de tientallen minuscule dorpjes in het hinterland, zoals Zoutenaie, Lampernisse en De Moeren in de 'echte' Westhoek. Ook de streek ten westen van de IJzer met dorpen als Werken, Esen, Roesbrugge en Watou kende een grotere bevolkingsdichtheid. ⁽²²⁾

De Westhoek was overwegend een landbouwgemeenschap met veel keuterboeren, maar ook met een groot aantal grotere hofsteden. Het kleinbedrijf was overwegend te vinden in de omgeving van Esen, Werken en in de buurt van Watou, de zandleemstreek. De arbeidsintensieve akkerbouw vormde er het hoofdaandeel van de productie. In het echte poldergebied, waar de bevolkingsdruk het laagst was, vond men meer grote bedrijven die zich vooral op veeteelt toelagen. ⁽²³⁾

Doordat akkerbouw steeds meer plaats moest ruimen voor veeteelt, daalde de werkgelegenheid. Vele arbeiders zagen zich genooddaakt een bijkomend inkomen te zoeken. Op het platteland ontbrak echter elke vorm van industrie, zelfs in de meest verstedelijkte gebieden rond Diksmuide en Veurne. De meeste bedrijfjes stelden maximaal tien arbeiders te werk. ⁽²⁴⁾ Pendelarbeid was minimaal omdat industriële centra als Gent te veraf lagen. ⁽²⁵⁾ De dorpjes lagen geïsoleerd door een slechte bestrating. ⁽²⁶⁾ De stoomtram bracht enig soelaas door zijn verbindingen tussen Poperinge, Ieper, Veurne en Diksmuide.

(22) VRIELINCK (S.), *De territoriale indeling van België (1795-1963): bestuursgeografisch en statistisch repertorium van de gemeenten en supra-communale eenheden (administratief en gerechtelijk)*. Met de officiële uitslagen van de volkstellingen, Leuven, Universitaire Pers, 2000, 3 vol.

(23) VIVEY (P.), *Landbouw in het arrondissement Veurne (1880-1930)*, Gent, Universiteit Gent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 1982, pp. 189-240.

(24) DEVREKER (R.), *Diksmuide in oude prentkaarten*, Zaltbommel, Europese Bibliotheek, 1973, p. 25.

(25) VIVEY (P.), *op.cit.*, p. 184.

(26) DE BAEKE (S.), *Merkem in de kijker: het dorp anno 1900, tijdens de Grote Oorlog en heropbouw, Veurne*, De Klapproos, 1995, p. 7.

Seizoenmigratie naar Noord-Frankrijk was een meer gebruikelijke optie. ⁽²⁷⁾ De meeste arbeiders zochten een bijverdienste in de lokale economie waarop de meeste dorpen teerden. Molenaars, schoenmakers, wagenmakers, 'velomakers', 'kloefkappers' of kleermakers waren traditionele beroepen die in de Westhoek van het begin van de twintigste eeuw nog een toekomst hadden. ⁽²⁸⁾ De meeste arbeiders verbouwden ook hun eigen groenten en kweekten meestal nog wat kippen, konijnen en een zwijn. Het uitbaten van een klein 'estaminet' bleek de meest aantrekkelijke bijverdienste te zijn. ⁽²⁹⁾

Veel viel in de kleine dorpen niet te beleven. Danszalen en cinema's vielen er nauwelijks te bespeuren. Het verenigingsleven was wel beter uitgebouwd met boldersverenigingen, een duivenmaatschappij of toneelverenigingen. Inhuldigheden van een nieuwe pastoor of burgemeester waren, naast de festiviteiten rond de patroonheilige, een hoogtepunt. ⁽³⁰⁾

Het leven in de kustgemeenten verschilde enigszins van het achterland. Door de uitbouw van het toerisme in Vlaanderen, doken ook aan de Westkust de eerste mondaine toeristen op. De nieuwe badsteden kenden heel wat bedrijvigheid. Er was meer werkgelegenheid in de bouwnijverheid, maar ook de uitbouw van allerhande gespecialiseerde zaken als de 'boulangerie' en de 'épicerie' bood perspectieven. ⁽³¹⁾ De werkgelegenheid was er bijgevolg groter, waardoor de bevolking aanzienlijk kon aangroeien. Toch bleven de meeste kustdorpen, achter de duinen verscholen, ver weg van het mondaine leven. De visnijverheid was er, naast de groenteteelt in dorpen zoals Lombardsijde, de belangrijkste tewerkstellingssector. ⁽³²⁾ De meeste vissers konden de eindjes vaak maar moeilijk aan elkaar knopen en zochten in de landbouw een tweede inkomen. ⁽³³⁾

Veurne, dat met zijn zesduizend inwoners moeilijk een grootstad genoemd kon worden, was het kloppend hart van de streek. "Veurne leek een mierennest van bedrijvigheid in die tijd. Er werd veel op straat gewerkt en geleefd. Talrijke schilderachtige beroepen, nu verdwenen, behoorden tot het gewone stadsbeeld. [...] Tussen de reeds gevestigde grote handelszaken, mengden zich aldus de éénmansbedrijfjes, de kleine middenstanders die zich tijdens de latere jaren met noeste arbeid verder zouden opwerken." ⁽³⁴⁾

De invloed van de eerste wereldoorlog op het dagelijkse leven in de Westhoek mag niet onderschat worden. De streek rond Diksmuide lag volledig platgebombardeerd. Van dorpen zoals Merkem, Werken en Esen bleef niet veel meer over. De lokale bevolking trok weg en vond meestal een onderkomen in de niet-bezette buurdorpen tegen de

(27) VIVEY (P.), *op.cit.*, pp. 151-153, 164-175.

(28) COSSEY (A.), *Geschiedenis van Leisele*, Veurne, Heembibliotheek 'Bachten de Kupe', 1977, p. 191.

(29) DEBAEKE (S.), *Graag gezien; Alveringhem, Beveren, Gijverinkhove, Hoogstade, Isenberge, Leisele, Oeren, Sint-Rijkers, Stavele*, Veurne, De Klaproos, 1992, p. 58.

(30) DEBAEKE (S.), *Merkem in de kijker...*, p. 41, COSSEY (A.), *op.cit.*, p. 186, pp. 205-207.

(31) BIJNENS (B.), *Het Wulpen, Oostduinkerke en Koksijde van toen*, Brugge, Van de Wiele, 1984, p. 67.

(32) CALLENAERE (J.), DEHOUCK (B.), DEBAEKE (S.), *Lombardsijde, Graag gezien: oudste prentkaarten*, Veurne, De Klaproos, 2002, p.44; ANDRIES (J.), DEBAEKE (S.), *De Panne, Graag gezien: oudste prentkaarten*, Koksijde, De Klaproos, 2002, p. 108.

(33) BIJNENS (B.), *op.cit.*, p.30, 66.

(34) DAWYNDT (A.), *Veurne rond '14-'18: tijdschroniek over de jaren 1906-1923*, Veurne, Heemkring 'Bachten de Kupe', 1980, pp.11-12.

Frans grens, of trok verder Frankrijk binnen. ⁽³⁵⁾ Kinderen werden tijdens de oorlog geëvacueerd naar schoolkolonies in Frankrijk en Zwitserland. ⁽³⁶⁾ In het niet-bezette gebied was het een komen en gaan van vluchtelingen. Leegstaande villa's langs de kust boden aan velen een onderkomen. Ook de geallieerde troepen waren in de dorpen gelegerd. Overal werden barakken opgetrokken om zieken en gewonden te verzorgen. ⁽³⁷⁾ Na de oorlog stabiliseerde de hele situatie zich weer. Dorpen werden heropgebouwd en landbouwland opnieuw bewerkbaar gemaakt.

De aangeklaagde delicten

In tabel 1 hebben we de verschillende dossiers gegroepeerd volgens het type delict. Niettegenstaande verscheidene historici en criminologen erop wijzen dat de vermogensdelicten bij de brede bevolkingslagen op een grotere tolerantie konden rekenen, ⁽³⁸⁾ waren de kleine vermogensdelicten in ongeveer vijftig procent van de behandelde dossiers de aanleiding tot een gerechtelijk vervolg.

Tabel 0.1.: Procentueel aandeel van de delicten volgens een aantal types, 1912-1921.

(Bron: R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne, Persoonsdossiers*)

Jaar	1912	1913	1916	1917	1920	1921
Diefstal	57%	41%	57%	79%	50%	21%
Slagen en verwondingen	6%	16%	9%	0%	0%	5%
Aanranding en zedenmisdrif	11%	14%	26%	16%	7%	14%
Landloperij en bedelarij	17%	0%	2%	0%	0%	2%
Wangedrag en onbuigzaamheid	0%	11%	2%	3%	14%	5%
Stroperij	6%	13%	0%	0%	0%	2%
Leuren	0%	0%	4%	0%	0%	0%
Heling	0%	0%	11%	6%	0%	0%
Brandstichting	3%	0%	0%	6%	0%	0%
Vernieling van openbaar nut	3%	4%	4%	6%	7%	14%
Vernieling van privébezit	0%	2%	0%	3%	0%	0%
Verboden wapenbezit	0%	0%	0%	0%	7%	2%
Andere	3%	0%	0%	3%	7%	14%

(35) De burgerbevolking van Lo, Pollinkhove, Reninge, Woesten, Oudekapelle, Nieuwkapelle, Oostvleteren, Westvleteren, Krombeke, Eggewaartskapelle, Lampernisse, Zoutenaai, Avekapelle, Pervijze, Booisthoeke, Wulpen, Ramskapelle, Koksijde en Oostduinkerke moesten hun woonplaats verlaten, in: DEBAEKE (S.), *Terugblik: Lo, Pollinkhove, Reninge, Noordschote, Koksijde, De Klapproos*, 1992, p.88.

(36) DEBAEKE (S.), *Merkem in de kijker...*, p.110.

(37) DE BAEKE (S.), *Graag gezien: Alveringem, ...*, p.37 en volgende; DE BAEKE (S.), *Terugblik: Lo...*, p.60 en volgende; COSSEY (A.), *op.cit.*, pp.42-45.

(38) CHRISTIAENS (J.), *op.cit.*, pp.90-94.

Dat het hier inderdaad 'kleine' vermogensdelicten betrof, bleek duidelijk uit de aard van de gestolen goederen. Het waren hoofdzakelijk eetwaren, geld, kledij, landbouwproducten, huisraad, bouwmaterialen en brandstoffen. Uit het onderzoek is echter naar voren gekomen dat het hier niet om zware feiten ging, maar eerder om kwajongensstreken. Het beeld van het boefje was duidelijk op zijn plaats. Prosper D.B., bijvoorbeeld, een jongen van elf, werd in 1916 samen met zijn

kompaan Richard Z. aangeklaagd voor het stelen van meerdere rijstaarten in een lokale buurtwinkel in De Panne. ⁽³⁹⁾ In 1917 werd ook Urbain G. betrappt toen hij een zak kolen stal uit het kolenhok van het oorlogshospitaal L'Océan in De Panne. ⁽⁴⁰⁾ Ook Marcel H., een dertienjarige jongen, moest voor de kinderrechtbank verschijnen, nadat hij samen met vier vrienden werd gevat in de boomgaard van een rijke advocaat in Veurne toen ze een aantal appels aan het stelen waren. ⁽⁴¹⁾ Madeleine D. een meisje van dertien, verscheen in 1913 voor de kinderrechtbank, nadat ze van haar buurvrouw vijf frank had gestolen. ⁽⁴²⁾

De feiten die door de kinderrechtbank als zedendelicten werden bestempeld, waren niet altijd van ernstige aard. Sommige jonge kinderen hadden eerder kattenkwaad op hun actief. Zo behandelde de kinderrechtbank van Veurne bijvoorbeeld een zaak i.v.m. drie jongetjes; Maurice E., Maurice M. en Henri D., ongeveer tien jaar oud. De drie knapen kwamen samen met het slachtoffer Gaston V. 's avonds van school in Alveringem. Als gevolg van een ruzie legden ze Gaston in het roggeveld neer, openden zijn broek en bonden een fijn koordje rond zijn 'mannelijkheid'. Daardoor kon de jongen niet meer naar het toilet. Hij had het feit thuis niet durven melden tot de pijn na vier dagen ondraaglijk werd. Het mannelijk lid was totaal verzworen en het jongetje moest in allerijl naar het ziekenhuis worden gebracht. ⁽⁴³⁾

Ook het 'zedeloos' gedrag van jonge dochters was meermaals de oorzaak van een gerechtelijk onderzoek. Zo getuigde de vader van Rachel K.: *"Mijnheer de Rechter, de ondertekende K. Henri, landgebruiker, wonende te Beveren aan de Yzer vindt zich verplicht u het zedeloos gedrag zijner zeventienjarige dochter kenbaar te maken, zij wilt niet gehoorzamen aan de bevelen en de goede raadgevingen van haren vader en grootmoeder. Van 's morgens tot 's avonds gaat zij op den zwier met den chef van het vervoerkorps van het Belgisch leger, met den welken zij vroeger verkeerde, meermaals blijft zij geheele nachten weg, zonder te willen bekennen waar zij verblijft. Zij weigert te werken en wilt zelfs niet spreken. Zij gedraagt zich zeer slecht en leeft ten vollen ontucht, waarom de ondertekende u bidt voor hare opsluiting tot 21 jarige ouderdom te willen zorgen, daar zij zelf in de onmogelijkheid verkeert haar te beternis te brengen en haar gedurig dieper en dieper in haar verderf loopt..."* ⁽⁴⁴⁾ Zenobie U., een zestienjarige dochter werd door haar ouders aangeklaagd, nadat ze tevergeefs alles hadden uitgeprobeerd om haar levenswijze te veranderen. Zenobie weigerde haar ouders te gehoorzamen. Wanneer ze haar zin niet kreeg, liep het meisje weg en verbleef ze 's nachts in een van de meest verderfelijke cafés uit de streek. ⁽⁴⁵⁾

In het onderzoek naar de aard van het sociale kapitaal van de beklagde in het arrondissement Veurne, was het van belang om in eerste

(39) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne*, Dossier nr. 178-179, 1916.

(40) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne*, Dossier nr. 243, 1917.

(41) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne*, Dossier nr. 67-68, 1913.

(42) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne*, Dossier nr. 47, 1913.

(43) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne*, Dossiers nr. 324 - 326, 1921.

(44) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne*, Dossier nr. 235, 1917, Geciteerd uit Brief van K. Henri aan de kinderrechtbank, Beveren aan de IJzer op 17 december 1917.

(45) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne*, dossier nr. 80, 1913.

instantie na te gaan waar de jongeren werden gerapporteerd. Werden, proportioneel gezien, méér jongeren aangeklaagd in de meer anonieme kleinsteden als Veurne, De Panne, Diksmuide en Nieuwpoort, waar de sociale banden tussen zijn bewoners mogelijk minder sterk was? Of stapte men in de kleine polderdorpen even snel naar de gerechtelijke instanties?

Wanneer we de bevolkingskaart vergelijken met het rapportagepatroon in de perioden 1912-1913, 1916-1917, 1920-1921, kunnen een aantal zeer duidelijke conclusies worden getrokken. Wanneer we de vooroorlogse en naoorlogse kaart bekijken, stellen we vast dat vooral in de grote dorpen langs de kust en in de kleine steden zoals Veurne, De Panne, Nieuwpoort en Koksijde, procentueel gezien, beduidend meer delicten werden gerapporteerd. Ook de grote dorpen langs de buitenoevers van de IJzer, zoals Merkem, Esen en Werken, kenden een groot delictenrapportage. De inwoners uit de polderdorpjes in de Westhoek, met een sterk dorpsleven, rapporteerden niet of toch bijzonder weinig. De theoretische veronderstelling dat in grote dorpen, met meer anonimiteit, de gerechtelijke instanties sneller werden ingeschakeld, wordt hier bevestigd.

De kustgemeenten kwamen aan het begin van de twintigste eeuw door het kusttoerisme intenser in contact met een stedelijke, burgerlijke mentaliteit. Hoewel de meeste dorpelingen zich niet inlieten met die meer mondaine stadsmentaliteit, werd de lokale bevolking toch geleidelijk beïnvloed door een typische stadsmentaliteit, waardoor in die gebieden van enige ontvoogding sprake was. Daarbij kan ook niet voorbij worden gegaan aan de snelle modernisering van Veurne, Nieuwpoort en De Panne. ⁽⁴⁶⁾ Door het groeiende contact met het onbekende stadsvolk vergrootte de anonimiteit. Dat deed de kustbewoners waarschijnlijk minder snel naar een infrajudiciële conflictoplossing zoeken en zorgde voor een snellere rapportage van onaanvaardbaar gedrag. Het platteland daarentegen lag nog veel sterker geïsoleerd. Hoewel de dorpen vrij veel inwoners telden, toch vertoonden ze veel meer een dorpsmentaliteit, typisch voor het platteland. Het was er veel minder een komen en gaan van 'vreemd volk'.

Een totaal ander beeld krijgen we wanneer de kaart van de gerapporteerde delicten tijdens de oorlogsperiode erbij wordt genomen. We merken dat in bezet of ontruimd gebied geen enkel delict werd gerapporteerd, maar uitsluitend in de dorpen achter de linie. Het valt onmiddellijk op dat relatief grote dorpen waar in de periode 1912-1913 geen enkel delict werd aangeklaagd, toen een beduidend hoge ratio kenden. Een verklaring hiervoor kan worden gezocht in het feit dat de dorpen achter de linie een grote stroom vluchtelingen en soldaten te verwerken kregen. In elk dorp achter het front zaten duizen-

(46) DUMON (R.), *op. cit.*, pp.527-529.

den soldaten gekantonneerd. In scholen, kerken en later in barakken vonden ze onderdak. (47) Dit betekende dat deze betrekkelijk kleine gemeenten heel wat vreemd volk moesten slikken. De hechtheid van de oude gemeenschap werd er gedeeltelijk door verbroken. Na de oorlog viel de situatie terug in haar oude plooi, hoewel de streek rond Diksmuide in de periode 1920-1921 nog nagenoeg volledig in puin lag, met slechts hier en daar barakkendorpen die uit de grond gestampt waren.

Wie liet de kinderen vervolgen?

In het onderzoek naar het sociale kapitaal van het beklagde kind en zijn relationele banden met de aanklager en de omgeving, is het van groot belang de identiteit van de aanklager wat nader te bekijken. Over de identiteit van de aanklagers is echter meestal weinig informatie terug te vinden. In de meeste dossiers werden vaak uitsluitend de naam, de leeftijd, de woonplaats en, in beperkte mate, het beroep van de aanklager vermeld. Toch kunnen we met deze beperkte gegevens een duidelijk profiel van de aanklagers schetsen.

Uit het onderzoek komt naar voren dat de aanklagers van delinquent gedrag vooral mannen waren met een gemiddelde leeftijd tussen dertig en vijftig jaar. Vrouwen rapporteerden veel minder. Of dit nu betekende dat vrouwen heel wat gematigder reageerden en niet zo snel een delict rapporteerden, valt moeilijker te achterhalen. We moeten er immers rekening mee houden dat vrouwen aan het begin van de twintigste eeuw in een ondergeschikte positie zaten, waardoor het niet ondenkbaar was dat vrouwen het rapporteren van delicten bij openbare instanties overlieten aan hun man. Anderzijds konden vrouwen een aantal beroepen, waarvan de uitoefenaars eveneens delicten rapporteerden, zoals agenten, jachtwachters of soldaten, niet ambiëren.

Verder blijkt dat de meeste delicten door gewone burgers werden gerapporteerd. De politie speelde dus duidelijk een ondergeschikte rol en rapporteerde slechts 17,6% van alle delicten. (48) De resultaten uit het gerechtelijk arrondissement Veurne liggen volledig in de lijn van andere onderzoeksresultaten. (49)

(47) DEBAEKE S., *Graag gezien: Alveringem,...*, p.37; COSSEY A., *op. cit.*, p. 45.

(48) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne, Persoonsdossiers 1912-1913, 1916-1917, 1920-1921*.

(49) GREENBERG (M.), RUBACK (M.), *After the crime: victims decision making*, New York, Plenum Press, 1992, p. 7.

Opmerkelijk is ook het niet te onderschatten aandeel in de rapportage van jachtwachters en legerpersoneel. Jachtwachters, die uitsluitend stropers rapporteerden, waren burgers in dienst van rijke grootgrondbezitters. Opvallend is wel dat tijdens de oorlog geen enkel stropersdelict door de kinderrechter werd behandeld. De geallieerde legers, die achter de linies in de Westhoek waren gekazerneerd, signaleerden tijdens de oorlog heel wat delicten. Zo is er het verhaal van Marcel D.B., een vijftienjarige jongen die, samen met zijn kompaan,

vier kilogram koffiebonen had gestolen uit het magazijn van de le compagnie te Wulveringem. De luitenant verklaarde dat *“Ce journalier 17 Décembre 1919 vers 10 h. du matin le magasinier est venu me prévenir, qu’un vol de café s’était commis au magasin du sergent Jourier [...] Les grains de café étaient éparpillés tout le long de la route jusqu’à l’entrée de la maison, et j’ai ordonné à Mme B. de me rendre le café qui avait été volé ce qu’elle fit en me disant qui c’était son fils qui avait volé le café.”*⁽⁵⁰⁾.

Tabel 0.2.: De aanklagers van delinquent gedrag, 1912-1921. (Bron: R.A.B.W., Kinderrechtbank Veurne, Persoonsdossiers)

jaar	politie	derden	jacht-wachter	leger	vrede-rechter	kinder-rechter
1912	12%	76%	6%	0%	0%	0%
1913	9%	81%	12%	0%	0%	0%
1916	26%	59%	0%	11%	2%	2%
1917	16%	66%	0%	19%	0%	0%
1920	29%	57%	0%	14%	0%	0%
1921	24%	71%	5%	0%	0%	0%

Tot slot dient ook opgemerkt te worden dat ook de kinderrechter en de vrederechter, met een burgerlijke en bevoogdende kijk op delinquentie, actief aan het vervolgingsbeleid deelnamen. Ze waren vooral in oorlogstijd overtuigd van hun jeugdbeschermende functie en voerden zelf een harde opsporingspolitiek. Ze stuurden de verschillende burgemeesters van de dorpen in de Westhoek een brief met de vraag of men in het dorp geen weet had van ongewenst gedrag. Daarbij had men het vooral gemunt op onaanvaardbaar seksueel gedrag. Zo was er het verhaal van Jeannette V., een vijftienjarig meisje dat door de kinderrechter werd beschuldigd van onzedelijk gedrag in De Panne in 1916. Het meisje woonde samen met haar vader bij haar grootouders, nadat de moeder was opgenomen in een instelling. De kinderrechter startte een onderzoek tegen haar omdat zij nog samen met haar lichtzinnige tante had opgediend in een café. Hoewel het meisje niets had mispeuterd, stuurde de kinderrechter toch een afgevaardigde om de zedelijke toestand van de familie na te gaan. Er werd beslist dat deze niet voldeed aan de normen, want op het moment van het bezoek zaten de grootouders, Jeannette en een tweetal soldaten samen aan tafel een glas wijn te drinken. Er werd beslist om het kind te plaatsen, wat op heftig verzet van de vader stuitte.⁽⁵¹⁾ Een ander voorbeeld dat opnieuw de vervolgingspolitiek van de kinderrechter te Veurne onderstreept is de brief van de burgemeester van Pollinkhove aan de kinderrechter in het dossier van Maria V. *“Ik her-*

(50) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne*, Dossier nr. 272, 1920.

(51) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne*, Dossier nr. 204, 1916, geciteerd uit een brief van 11 februari 1919 van het ‘Cour d’appel’ te Gent aan de procureur des Konings in Veurne.

inner mij nog mijnheer dat gij mij vroeg of ik nog andere meerderjarige dochters kende in zulken onzedelijken staat en het uw zoude aangenaam wezen zulks kenbaar te maken indien ik er kende. Ik kom te vernemen dat eene dochter van 15 jaar oud berucht is in Pollinkhove, gehucht de Gaapaart-hoek, dochter van Pieter V., werkmán. Ik ben van de zaak niet overtuigd, maar uit geheel zekerheid vernomen dat zulks echt is.”⁽⁵²⁾

Omdat het gros van de kinderen die verschenen voor de kinderrechtter werd aangeklaagd door gewone burgers, moet de specifieke relatie tussen beide partijen nader onderzocht worden. In eerste instantie wordt nagegaan of de aanklager al dan niet het slachtoffer was van de feiten.

De relatie tussen aanklager en beklagde

Uit het onderzoek is gebleken dat zowel de politie als de jachtwachters die delinquenten rapporteerden nooit zelf het slachtoffer waren van het strafbaar gesteld gedrag. Gewone burgers en soldaten daarentegen waren in meer dan zestig procent van alle door hen gerapporteerde delicten het slachtoffer van het delinquent gedrag. Zo was er bijvoorbeeld Pieter D., een oude man van achtenzestig jaar uit Koksijde, die naar de politie stapte nadat het dak van zijn huis zwaar beschadigd was door vandalen. Dit wat vermoedelijk het werk van de buurjongen André V. en enkele soldaten die bij André gekantonneerd waren. Aanleiding tot de feiten was het verbod van Pieter D. aan de soldaten, gekantonneerd bij André, om de kookvuren buiten nog langer te gebruiken, uit vrees voor brand.⁽⁵³⁾

Ongeveer veertig procent van de aanklachten door derden gebeurde echter door niet-slachtoffers. Zo is er bijvoorbeeld het verhaal van Theophiel M. en zijn kompaan Kamiel C. die in 1916 in Veurne door de bakker Jozef B. werden gerapporteerd bij de lokale politie. De twee waren twee grote zakken zink aan het vervoeren op een hondenkar. De stukken zink waren doorgesneden met een knipmes en waren zogezegd afkomstig van een onbekende man uit Sint-Idesbald. De bakker, die de slechte naam van de familie van Theophiel al een beetje kende, vertrouwde het hele zaakje niet en stapte met de feiten naar de politie.⁽⁵⁴⁾

Plaatsen we het procentuele aandeel van de rapporteurs die effectief slachtoffer waren van delinquent gedrag tegenover alle gerapporteerde delicten door zowel derden, politie, leger als jachtwachters, dan moet er worden vastgesteld dat amper zevenenveertig procent van de rapporteurs effectief het slachtoffer was van delinquent gedrag. Dit betekent dus dat van alle rapportages niet eens de helft gebeurde door slachtoffers van delinquent gedrag. Dit lage cijfer doet ons vermoeden

(52) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne*, Dossier nr. 205, 1916, geciteerd uit een brief van 16 april 1916 van burgemeester Mahieu van Pollinkhove aan de kinderrechtter.

(53) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne*, Dossier nr. 244, 1917.

(54) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne*, Dossier nr. 170, 1916.

dat er andere motieven een rol gespeeld hebben bij de beslissing tot rapportage van delinquent gedrag.

Het sociale kapitaal van de beklaagde

In de probleemstelling werd de theorie van het 'sociale kapitaal' van de dader als mogelijke oorzaak van rapportage geponeerd. Mensen die met hun omgeving een vertrouwelijke en goede sociale band hadden weten op te bouwen, konden dan ook op meer vergevingsgezindheid rekenen. Uit de historiografie blijkt dat een infrajudiciële conflictoplossing gebruikelijk was. ⁽⁵⁵⁾ In het kader van dit onderzoek is het dan ook van belang om de relationele banden tussen dader en aanklager, meer bepaald het sociale kapitaal van de dader, uitgebreid te bestuderen.

Binnen het onderzoek naar de specifieke relatie tussen de beklaagde en de aanklager is het in eerste instantie belangrijk om na te gaan of beiden elkaar kenden. Onbekenden zonder persoonlijke relatie met de dader zullen misschien meer geneigd geweest zijn om een opgemerkt delict te rapporteren dan bekenden. Uit het onderzoek in het gerechtelijk arrondissement Veurne blijkt dat wanneer de politie of de jachtwachters rapporteerden, ze in tachtig procent van de gevallen de daders niet persoonlijk kenden. We kunnen ons dan ook de vraag stellen of de lokale politieagent, indien hij binnen de lokale gemeenschap iedereen kende, minder repressief optrad en zich profileerde als een soort bemiddelaar. Uit het onderzoek van Filip Bastiaens is gebleken dat de politie zich binnen de lokale gemeenschap inderdaad minder scherp profileerde als een repressieve persoonlijkheid, maar eerder als een sociaal en bemiddelend figuur. Hij loste problemen op tussen lokale bewoners zonder daarvan onmiddellijk een proces-verbaal op te stellen. ⁽⁵⁶⁾ Uit het onderzoek blijkt dan ook dat de politie repressiever optrad in de meer verstedelijkte gemeenten met meer anonimiteit.

Tabel 0.3. : Waren beklaagde en aanklager bekenden voor elkaar? 1912-1921. (Bron: R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne, Persoonsdossiers*)

jaar	bekend	onbekend
1912	68%	32%
1913	81%	19%
1916	96%	4%
1917	67%	34%
1920	88%	13%
1921	62%	38%

(55) KING (P.), *passim.*; EMSLEY (C.), *passim.*; JONES (D.), *passim.*; HUMPHRIES (S.), *passim.*; LIS (C.), SOLY (H.), *Tussen dader en slachtoffer, passim.*

(56) BASTIAEN (F.), *De veldwachter in het spanningsveld van autoriteit en solidariteit (het arrondissement Gent-Eecklo, 1830-1914, Gent, Ugent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 1984, pp. 305-328.*

Wanneer we de gewone burger als aanklager even van naderbij bekijken merken we duidelijk een totaal ander beeld. In bijna tachtig procent van de gevallen kenden aanklager en beklaagde elkaar wel persoonlijk, een opvallende vaststelling die van naderbij bekeken moet worden. ⁽⁵⁷⁾

Uit het onderzoek komt naar voren dat bij ongeveer dertig procent van de aangeklaagde kinderen een familiale band bestond met de aanklager. In meer dan vijfenzeventig procent van deze dossiers waren het de ouders die hun eigen kind voor de kinderrechter daagden.

Veelal werden kinderen voor de rechter gedaagd wegens hun onbuigzaam gedrag, zoals in het voorbeeld van Rachel K. ⁽⁵⁸⁾. Toch komen ook andere verhalen aan het licht. Nemen we het verhaal van de broers Valère, Michel en Albert en hun zus Ivonne M. Zij werden door hun moeder aangeklaagd wegens landloperij en bedelarij, omdat zij zelf niet meer voor haar kinderen kon zorgen. De vader van het gezin zat op dat moment in de gevangenis. Hij was uit zijn ouderlijke rechten ontzet nadat hij door zijn eigen vrouw en kinderen was aangeklaagd voor zedenmisbruik op Michel en nog een oudere zus die in dit dossier niet werd vermeld. De moeder stond er alleen voor om het gezin draaiende te houden en kon maar moeilijk het hoofd boven water houden. *“Mijn man M. Remi verblijft in het gevang. Wij hebben acht kinderen, waarvan er twee (een knechtjong en een meisje) verblijven in de weldadigheidsschool te Beernem, een knechtjong genaamd Marcel woont als dienstknecht bij den landbouwer Alex V. in de gemeente Moere, de vijf andere kinders zijn hier bij mij thuis, alle dagen zend ik een of twee mijnen kinders rond om eten te vangen om ons bestaan te vinden. De andere gaan naar de school, ik heb alle weken acht broden van een kilo van de gemeente Houtem. Anders heb ik geen inkomen, en daar door zinck verplicht mijne kinders rond te zenden, huispacht moet ik niet betalen...”* ⁽⁵⁹⁾

De kern van deze studie concentreert zich op het sociale kapitaal van het beklaagde kind. Zowel de aard van de relatie met de aanklager als met de omgeving worden hier bestudeerd. Kon de beklaagde met zijn omgeving een vertrouwensrelatie opbouwen of was die eerder afwezig?

Uit tabel 0.4 valt duidelijk op te maken dat de aanklager in de helft van de bestudeerde dossiers een middelmatig tot slechte relatie onderhield met het beklaagde kind (en/of zijn familie). Wanneer we er vervolgens rekening mee houden dat de relatie tussen beiden ook bij de vermelding ‘middelmatig’ niet al te schitterend was, merken we onmiddellijk dat slechts in een kleine twintig procent van de gevallen

(57) Deze gegevens konden worden opgemaakt uit de verklaringen van de aanklager.

(58) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne*, Dossier nr. 235, 1917.

(59) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne*, Dossier nr. 298-301, 1921, Geciteerd uit: Proces-verbaal van 24 maart 1921, Brigade van Houtem, Pro Justitia.

Tabel 0.4.: De aard van de relatie tussen beklagde en aanklager, 1912-1921. (Bron: R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne, Persoonsdossiers*)

Jaar	Aard van de relatie			
	Goed	Middelmatig	Slecht	Onbekend
1912	0%	50%	25%	25%
1913	5%	37%	32%	26%
1916	4%	4%	48%	44%
1917	29%	0%	29%	43%
1920	14%	29%	29%	29%
1921	22%	28%	22%	28%

de relatie min of meer goed was. Of de aanklager wel of geen slachtoffer was, maakte echter geen verschil uit.

In het jaar 1913 vinden we een voorbeeld van een slechte relatie tussen beide partijen. Irma V., een vijftienjarig meisje uit Merkem, had de buurjongen slagen toegebracht en een steen naar zijn hoofd gegooid. Haar vader had haar, naar de woorden van het slachtoffer, aangemoedigd tot deze daad. De aanklacht tegen het meisje paste echter in een langdurige burenruzie. ⁽⁶⁰⁾

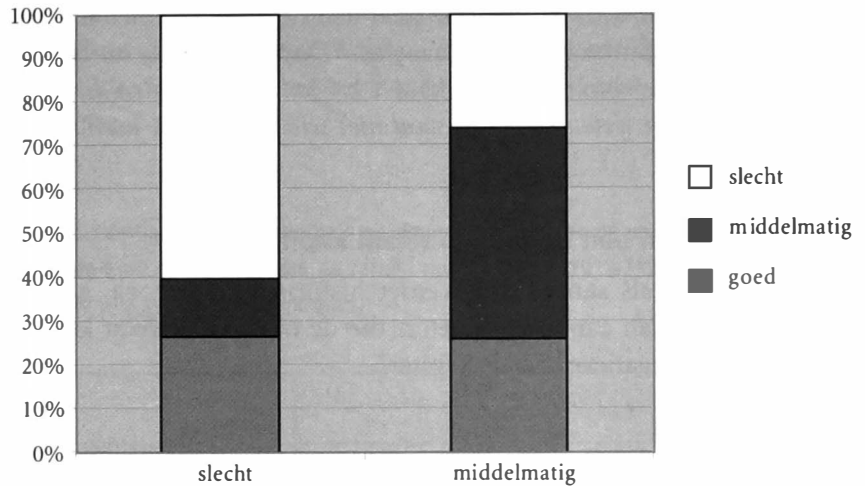
We kunnen besluiten dat de relatie tussen beide partijen meer dan eens vierkant draaide. In meer dan tachtig procent van alle bestudeerde dossiers hebben we te maken met een middelmatige tot erg slechte negatieve relatie. Daarom is het noodzakelijk om, in het kader van het hier gevoerde onderzoek naar sociaal kapitaal, deze negatieve band verder uit te diepen. Een element daarvan is het achterhalen van de relatie met de omgeving. Aan de hand van de verschillende getuigenverhoren kan vaak, maar niet altijd, een gedegen beeld geschetst worden van die specifieke verhoudingen

Wanneer we figuur 1 bestuderen, zien we erg duidelijk dat wanneer de beklagde een middelmatige tot slechte band had met de aanklager, ook de relatie van de beklagde met de buurtbewoners meestal niet positief was. Bij een middelmatige relatie met de aanklager stellen we dezelfde correlatie vast.

Dit betekent dus dat in tachtig procent van de bestudeerde dossiers de beklagde, meestal samen met zijn gezin, geen positieve sociale band met de omgeving had weten op te bouwen. Hij had dus veelal weinig of geen sociaal kapitaal en kon dan ook waarschijnlijk nauwelijks op de steun van de buurt rekenen.

(60) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne*, Dossier nr. 62, 1913.

Figuur 1. Aard van de relatie van de beklaagde met de omgeving bij een middelmatige tot slechte relatie met de aanklager, 1912-1921. (Bron: R.A.B.W., Kinderrechtbank Veurne, Persoonsdossiers)

Yvonne V., een negenjarig meisje, werd tijdens de oorlogsjaren door de lokale afgevaardigde van de kinderbescherming bij de gerechtelijke instanties aangeklaagd wegens zeer bezwarende levensomstandigheden. Het kind leefde samen met haar erg zedenloze moeder. De vader had in 1914 het gezin verlaten om in het leger te gaan, maar was sindsdien niet teruggekeerd. Sinds een tijdje leefde de moeder in ware ontucht. Ze had verkering met verschillende mannen, vooral soldaten, die vaak bij haar de nacht doorbrachten. Ook haar dochtertje raakte al snel bedorven door zedenloze spelletjes. Het kind schaamde zich nergens voor. Algemene geruchten en de verschillende klachten van de burens, deden de afgevaardigde ertoe overgaan het kind in bescherming te nemen en te vervolgen. Buurvrouw Elisa L. verklaarde het volgende: *“De moeder is doorslecht. De moeder ging in de voorbroek van soldaten in haar deurgat in ‘t bijzijn van kinders. Zij schaamde haar niet”*⁽⁶¹⁾. Estella P. uitte al even ongezoeten haar mening: *“De vrouw V. [de moeder] is eene doorslechte vrouw, tot bewijs is zij bevallen van een zoon 19 maanden na het vertrek van haren man, zij trekt zelf de soldaten in huis en brengt met hen de nacht door, op straat voor hare deur vliegt zij de soldaten toe, kust ze, gaat in hun voorbroek en haalde de mannelijkheid eruit, zij schaamt haar niet dit te doen zelfs in het bijwonen van onze kinderen.”*⁽⁶²⁾

De buurtbewoners in het dossier van Firmin D. waren erg duidelijk in hun visie over het gezin D. De veldwachter die onderzoek deed naar de twee diefstallen verklaarde: *“Geheel het huisgezin laat te wensen. De geburen zijn er bevreesd van.”* Een van de slachtoffers zat op dezelfde golflechte: *“Deze persoon heeft een zeer slecht gedrag, en heeft hem vroeger nog plichtig gemaakt aan diefstal; van den anderen kant kunnen wij anders niemand verdenken die den diefstal gepleegd zou hebben”.*

Firmin D. verklaarde zelf in een brief aan de kinderrechtster dat hun relatie met de burens niet optimaal was. *“De familie en de burens doen al wat zij kunnen om mij in de school te krijgen. De menschen die bestolen geweest zijn weten zelfs helemaal niet wie het gedaan heeft. Het is nooit bewezen.”* (63)

Oorzaken van een negatief sociaal kapitaal

Tenslotte kan als aanzet voor verder historisch onderzoek, gezocht worden naar een aantal parameters die de oorzaak geweest kunnen zijn van het negatieve sociale kapitaal.

Tabel 0.5.: Verband tussen de aard van de sociale relaties met de buurt en de verhuisintensiteit van het gezin van het delinquente kind, 1912-1921. (Bron: R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne, Persoonsdossiers*)

Verhuisintensiteit van de ouders	Aard van de relatie		
	slecht/middelmatig	goed	onbekend
Niet verhuisd	66%	65%	62%
Weinig verhuisd	29%	30%	28%
Zeer veel verhuisd	2%	5%	7%
Onbekend	2%	0%	2%

In navolging van het onderzoek van Norbert Elias, Catharina Lis en Hugo Soly hebben we in eerste instantie de oorzaak gezocht bij de mobiliteit van het huisgezin. Gezinnen die vaak verhuisden of recent verhuisd waren konden volgens die hypothese niet rekenen op nauwe sociale banden binnen de lokale gemeenschap. (64) Zoals uit tabel 0.5 kan afgeleid worden was dit in het arrondissement Veurne duidelijk niet het geval. De verhuisintensiteit maakte geen noemenswaardig verschil uit.

We kunnen de oorzaak van het slechte sociale kapitaal met de buurt ook zoeken in de moraliteit van het huisgezin. Een eerste parameter daarbij is de aard van de burgerlijke staat van de ouders. Er werd nagegaan of ouders met een slecht of middelmatig sociaal kapitaal vaker gescheiden leefden dan gezinnen met een positief of goed sociaal kapitaal. Opnieuw was er niet onmiddellijk een duidelijk verband. Gezinnen met een negatief sociaal kapitaal zijn inderdaad wat vaker gebroken (tot 15%) dan gezinnen met een goede relatie met de buurt (slechts 5%), maar er was geen sprake van een uitgesproken verschil.

(61) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne*, Dossier nr. 166, 1916.

(62) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne*, Dossier nr. 166, 1916, Geciteerd uit Proces-verbaal van 12 april 1916, Brigade van Hoogstade, Pro Justitia.

(63) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne*, Dossier nr. 37, 1913, Geciteerd uit: Openbare zitting van de kinderrechtbank van Veurne, 17 januari 1913, verhoor van de wachtmeester van Oost-Vleteren, en het Proces-verbaal van 8 november 1912, Brigade van Oost-Vleteren, Pro Justitia.

(64) ELIAS (N.), *op.cit.*, passim; LIS (C.), SOLY (H.), *Jeugd, criminaliteit en sociale netwerken...*, p. 16.

Meer concrete resultaten die wel als oorzaak van een slechter sociaal kapitaal aangestipt kunnen worden, zijn ondermeer de veroordelingen van de ouders van het beklagde kind. Dat komt duidelijk naar voren uit tabel 0.6.

Tabel 0.6.: Verband tussen eventuele gevangenisstraffen van de ouders van het aangeklagde kind en de aard van de relatie met de buurt, 1912-1921. (Bron: R.A.B.W. *Kinderrechtbank Veurne, Persoonsdossiers*)

Gevangenisstraf van de ouders	Aard van de relatie		
	slechte of middel- goede relatie met omgeving		matig-
Beide ouders	25%	5%	
Vader	19%	13%	
Moeder	14%	3%	
Geen van beide ouders		29%	72%
onbekend	14%	8%	

Van de gezinnen die in de omgeving een sociaal kapitaal konden opbouwen, werden in meer dan zeventig procent van de gevallen geen van beide ouders ooit veroordeeld. Dit in tegenstelling tot gezinnen met een slecht sociaal kapitaal, die slechts in een kleine dertig procent van de gevallen geen enkele veroordeling op hun actief hadden. Cyriel B. bijvoorbeeld werd beschuldigd van diefstal van een mes en fietsspelden; hij had ook een zedenmisdrijf gepleegd op Gabriëlle V., een meisje van zeven jaar. De vader van de jongen had ook al verschillende processen-verbaal gekregen en zat op dat moment al voor de elfde keer in de gevangenis, meestal voor diefstal. De veldwachter verklaarde "*Slechte jongen. Vader in gevang, moeder gaan werken. Hij woont bij de grootouders. Ze zorgen voor hem niet. Hij loopt voortdurend op straat en gaat naar de school niet.*" Ook de moeder van Gabriëlle V. bekende: "*Wij gaan daar achter moeten zien, want 't is de eersten keer niet dat hij dat doet.*"⁽⁶⁵⁾

Ook een correlatie met het alcoholverbruik was duidelijk en kan als een mogelijke oorzaak van het slechte sociale kapitaal gebruikt worden. Hoewel alcoholgebruik niet weg te denken was uit het leven van de gewone man, werd voortdurende dronkenschap niet geduld.⁽⁶⁶⁾

Tot slot kan ook de zedelijkheid en het morele gedrag van de ouders een mogelijke oorzaak van een negatieve band met de omgeving

(65) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne*, Dossier nr. 18, 1906 (hernomen in 1912), Geciteerd uit Openbare zitting van de kinderrechtbank van Veurne van 22 juli 1906 en Proces-verbaal van 27 juni 1906, Veldwachter van Steenkerke.

(66) DAVIES (A.), op. cit., p. 49; CORBIN (A.), PERROT (M.), *Achter de schermen, Geschreeuw en gefluister*, in: ARIËS (P.), DUBY (G.), *Geschiedenis van het persoonlijk leven. Van de Franse Revolutie tot de Eerste Wereldoorlog*, Amsterdam, Agon, 1989, pp. 510-511.

Tabel 0.7.: Verband tussen dronkenschap en sociaal kapitaal, 1912-1921. (Bron: R.A.B.W. *Kinderrechtbank Veurne, Persoonsdossiers*)

Dronkenschap van de ouders	Aard van de relatie	
	slechte of middelmatige relatie met omgeving	goede relatie met omgeving
Beide ouders	3%	0%
Vader	19%	10%
Moeder	3%	3%
Geen van beide	42%	80%
Onbekend	29%	8%

geweest zijn. Uit tabel 0.8 valt duidelijk af te leiden dat ouders met een slechte moraal een minder goede band met de omgeving hadden.

Tabel 0.8: Verband tussen de zedenmisdrijven van ouders en het sociaal kapitaal van het gezin, 1912-1921. (Bron: R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne, Persoonsdossiers*)

	Ouders met een gevangenisstraf voor zedenmisdrijven			
	Vader	Moeder	Geen van beide	Onbekend
Slechte relatie met omgeving	8%	19%	51%	20%
Goede relatie met omgeving	5%	13%	78%	5%

Madeleine V. bijvoorbeeld, een meisje van 15 jaar, werd door de politie gerapporteerd omdat ze in het bijzijn van een soldaat op een mannenfiets reed zonder dat ze daarvoor de toestemming had gekregen. Haar billen waren gedeeltelijk ontbloot waardoor ze aanleiding tot schandaal had gegeven. De politieman deed aanklacht nadat hij verdere inlichtingen over het huishouden had genomen. Emma C. en Augusta L, buurvrouwen van het meisje, getuigden over de zedelijkheid van het kind en de moeder. *“Volgens den klap der soldaten is hij (de soldaat die Madeleine op de fiets liet rijden) in gang met moeder en dochter. [...] De herberg V. (de herberg van de ouders van Madeleine) staat bekend als een ontuchthuis. De moeder doet niets om het slecht gedrag van haren dochter te bestrijden”*. Een andere politieagent van het dorp die ooit eens in het café een glas bier kwam drinken, verklaarde het volgende: *“Reeds vóór den oorlog liet het gedrag der vrouw*

V., T. Elisa, veel te wenschen. Ten dien tijden was ik nog jachtwachter en eens dat ik ter herberg V. een glas bier was gaan drinken, dat moet daaromtrent drij jaren geleden zijn, trok vrouw V., die gezeten was, hare rokken omhoog, zoodanig dat hare vrouwelijkheid gansch ontbloot was. Dit gebeurde ten gevolge eenen uitdaging van den schipper L. Henri, die daar ook binnen was en haar zegde: 'Gij zoudt het zeker niet durven toonen?'⁽⁶⁷⁾

Conclusie

Uit dit onderzoek is gebleken dat het ene delinquente kind niet gelijk was aan het andere. In dat opzicht was de situatie in het gerechtelijk arrondissement Veurne aan het begin van de twintigste eeuw vergelijkbaar met wat historici teruggevonden hebben in andere regio's en periodes. Er waren een aantal factoren die ervoor zorgden dat een kind meer kans had gerapporteerd te worden bij de overheid.

Vooral de relatie met de omgeving speelde daarbij een grote rol. Het waren vooral derden die aanklaagden en niet overheidsambtenaren zoals politieagenten. Veertig procent van de eerste groep was bovendien niet eens het slachtoffer van het delict in kwestie. Als de familie zich tot de gerechtelijke instanties wendde - in een derde van de gevallen - waren in hoofdzaak de ouders verantwoordelijk voor de klacht.

Uit het onderzoek naar het sociale kapitaal van de kinderen is gebleken dat ze meestal een slechte relatie hadden met de aanklager. Dat was geen toeval: vaak was deze gebrekkige verstandhouding ingebed in een slechte verhouding met de omgeving.

Bij de analyse van een aantal concrete parameters kwam naar voren dat een al dan niet intens verhuispatroon van het gezin van de dader geen invloed uitoefende. Die vaststelling gaat in tegen een vaak aangehaalde verklaring voor het aangeklaagd worden, met name de slechtere relatie van migranten met hun omgeving. Daarentegen vormden eventuele gevangenisstraffen, dronkenschap of zedenloosheid van de ouders doorslaggevende elementen voor een negatieve band met de buurt.

Uit dit alles kunnen we afleiden dat de recente bevindingen van historici en criminologen bevestigd werden. Ook in het gerechtelijk arrondissement Veurne was het sociale kapitaal van de beklagde en zijn of haar gezin een cruciale variabele bij het al dan niet rapporteren van delicten.

(67) R.A.B.W., *Kinderrechtbank Veurne*, Dossier nr. 202, 1916, Geciteerd uit 'Onderzoek in zake de minderjarige V. Madeleine....', 1 augustus 1916.